

Dietní stravování v brněnských školních jídelnách

Mgr. Vendula Slámová, FN Brno Bohunice

Mgr. Jana Spáčilová, Ústav ochrany a podpory zdraví LF MU Brno

Abstrakt

Dietní stravování je od roku 2015 legislativně ukotveno ve vyhlášce č. 107/2005 Sb., o školním stravování, ve znění pozdějších předpisů. Pokud se zařízení školního stravování rozhodne dietní stravu strávníkům poskytovat, je třeba spolupracovat s nutričním terapeutem nebo od 1. 9. 2017 díky nové vyhlášce č. 210/2017 Sb. také s lékařem různých specializací, např. diabetologem, endokrinologem apod. (viz vyhláška). Článek shrnuje stručně legislativu a následně dotazníkové šetření, které bylo zaměřeno na pohled vedoucích/ředitelů brněnských školních jídelen na dietní stravování za účinnosti vyhlášky č. 107/2005 Sb., o školním stravování - zejména z hlediska spolupráce s nutričním terapeutem. Šetření bylo zaměřeno také na zkušenosti dotazovaných jídelen se zavedením dietního stravování a na jejich názory k navrhované změně této vyhlášky.

Úvod

Problematika poskytování dietního stravování je od února 2015 legislativně ukotvena ve vyhlášce č. 107/2005 Sb., o školním stravování, ve znění pozdějších předpisů. Původně byl ve vyhlášce zahrnut do dietního systému pouze nutriční terapeut. Pokud se tedy zařízení školního stravování rozhodlo poskytovat dietní stravu, bylo nutné, aby spolupracovalo s registrovaným nutričním terapeutem. Nutriční terapeut dle vyhlášky volí vhodné potraviny pro danou dietu, kontroluje, případně pomáhá tvořit dietní receptury, sestavuje jídelní lístek a stanovuje způsob přípravy dietních pokrmů [1].

Od prosince 2016 byla připravována další novelizace vyhlášky o školním stravování. Školní jídelna si tedy může od 1. září 2017 zvolit za spolupracovníka nutričního terapeuta či lékaře různých specializací (konkrétně daných vyhláškou č. 210/2017 Sb. - např. praktické lékařství pro děti a dorost, vnitřní lékařství, endokrinologie a diabetologie atd.) [2]. Z novelizované vyhlášky jasně vyplývá povinnost mít zpracované receptury pro dietní pokrmy, které kompetentní osoba schválí. Zařízení školního stravování by mělo nutričního terapeuta nebo lékaře různých specializací považovat za svého pomocníka a konzultanta v oblasti dietního stravování (nutriční terapeut může samozřejmě pomoci i se standardní stravou - pestrost, nutriční vyváženost stravy apod. - to však vyhláška nezahrnuje).

Od vydání původní novelizace výše zmíněné vyhlášky týkající se dietního stravování uplynula již poměrně dlouhá doba pro to, aby mohlo dojít ke zhodnocení fungování systému. Dotazníkové šetření, jehož výsledky uvádíme, bylo zaměřeno na dietní stravování v brněnských zařízeních školního stravování. Byly zjišťovány zkušenosti těchto zařízení a jejich pohled na problematiku dietního stravování. Cílem práce bylo získat od brněnských školních jídelen informace o systému dietního stravování, o stavu poskytování dietního stravování, o činnostech, které nutriční terapeut v jídelně vykonává a také o zkušenostech školní jídelny s dietním stravováním (DS).

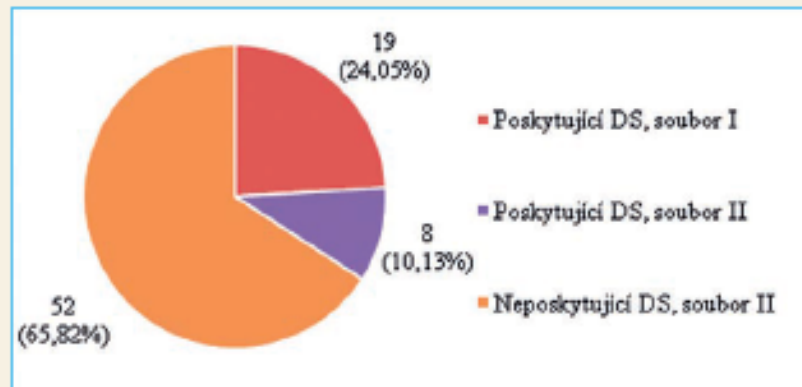
Soubor a metodika

Osloveno bylo celkem 129 brněnských školních jídelen, 79 z nich bylo zahrnuto do dotazníkového šetření. Dotazníky byly vyplňovány vedoucími školních jídelen, případně řediteli nebo osobami jimi pověřenými. K účelům dotazníkového šetření byly vytvořeny dva typy dotazníků: a) první typ (dotazník I) určený pro brněnské jídelny, které spolupracují s nutričními terapeuty - studenty magisterského studia oboru Nutriční specialista Lékařské fakulty Masarykovy univerzity (LF MU), zúčastnilo se 19 jídelen a b) druhý typ (dotazník II) pro ostatní brněnské školní jídelny, tzn. jídelny, které se studenty nespolečně spolupracují. Z tohoto důvodu obsahoval dotazník II některé otázky navíc, v této skupině se zúčastnilo 60 jídelen.

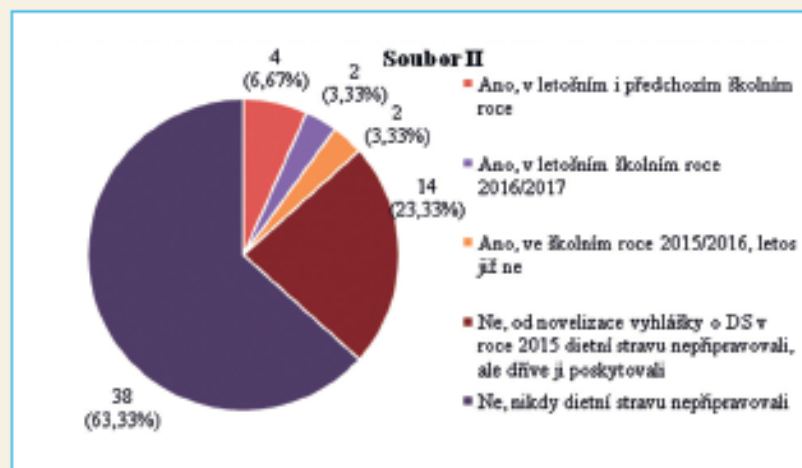
Z grafu 1 lze vidět, že v souboru I vaří diety všech 19 školních jídelen (24,1 % z celkového souboru), zatímco v souboru II vaří aktuálně (školní rok 2016/2017) či vařilo v předchozím školním roce 2015/2016 (to znamená v době platnosti vyhlášky o dietním stravování) jen 8 (10,1 %) a zbylých 52 jídelen (65,8 %) nevařilo diety nikdy nebo je vařilo pouze před vydáním vyhlášky.

Z grafu 2 je patrné, že největší procento školních jídelen ze souboru II (63,3%) nikdy dietní pokrmy neposkytovalo. Avšak dalších 14 jídelen dietní pokrmy poskytovalo pouze do vydání novelizace vyhlášky o dietním stravování. Celkem tedy dietní stravování někdy (i před vydáním novelizace vyhlášky o DS) poskytovalo 22 školních jídelen zahrnutých v dotazníkovém šetření ze souboru II.

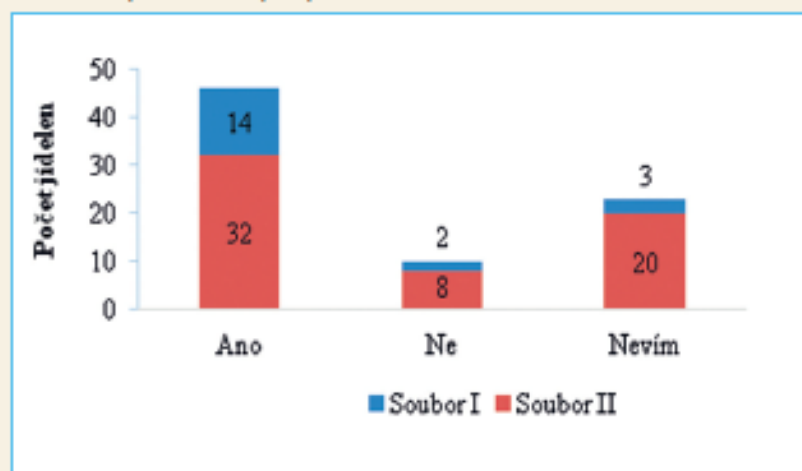
Graf 1.
Příprava dietní stravy během účinnosti vyhlášky o dietním stravování
v obou sledovaných typech školních jídelen



Graf 2.
Poskytování dietní stravy (soubor II)



Graf 3.
Pohled na přínosnost spolupráce s NT v obou souborech



Výsledky a diskuze

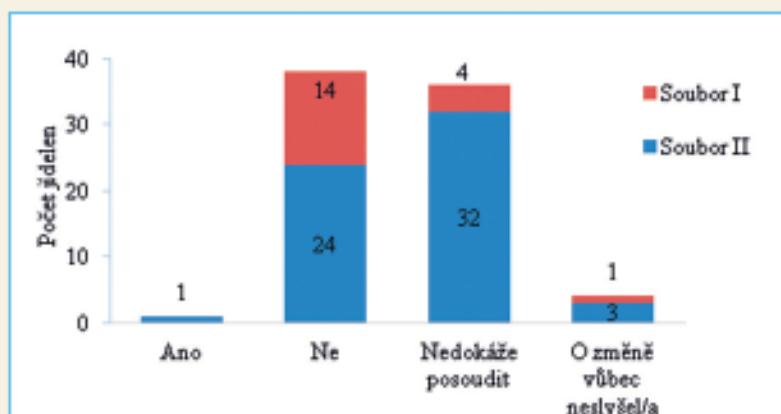
Jidelny ze souboru II, které zanechaly poskytování dietní stravy, uváděly nejčastěji jako důvod ukončení nedostatek pracovních sil, nedostatek prostoru či legislativní zátěž.

Všechny školní jídelny zahrnuté v šetření odpovídaly na otázky týkající se jejich postoje k přínosu spolupráce s nutričním terapeutem a názoru na novelizaci vyhlášky týkající se zapojení lékařů různých specializací do procesu dietního stravování. Většina, tj. 46 zástupců jídelen si myslí, že je spolupráce s nutričním terapeutem přínosná, a že není vhodné, aby kromě nutričních terapeutů (NT) posuzovali realizaci dietního systému ve školním stravování i lékaři různých specializací. Zároveň však 36 dotazovaných nedokáže posoudit, zda to vhodné je. To lze přisuzovat skutečnosti, že je v šetření zahrnuto hodně jídelen, které nikdy dietní stravu neposkytovaly. Nicméně naprostá většina respondentů, kteří odpověděli jasně (tj. ano nebo ne), zvolila odpověď ne. Z toho jednoznačně vyplývá, že všem jídelnám není lhostejné, s kým budou spolupracovat (viz graf 3 a 4).

Na následující otázky odpovídaly pouze jídelny, které někdy (před i po vydání vyhlášky o DS) poskytovaly dietní stravu. Spolupráce jídelny s nutričním terapeutem byla hodnocena pouze jídelnami, které s nutričním terapeutem někdy spolupracovaly. Výsledky poukazují na to, že spolupráce je dle nich přínosná, případně velmi přínosná. Naprostá většina dotazovaných jídelen realizuje dietní stravování zcela dobrovolně - školním jídelnám záleží na jejich strážnících a chtějí jim vycházet vstříc. V některých případech stál za začátkem poskytování dietního stravování nátlak ředitele jídelny či samotných strážníků, resp. jejich rodičů. Mezi činnostmi, které nutriční terapeut nejčastěji realizoval v dotazovaných školních jídelnách, patří: posouzení provozu k připravenosti poskytovat dietní stravu, školení o charakteristice onemocnění (vedoucí k dietnímu omezení), o technologické přípravě dietní stravy, kontrola receptur, kontrola jídelního lístku, tvorba dokumentů k poskytování dietního stravování. Nejčastěji je nutriční

Graf 4.

Pohled na případnou novelizaci vyhlášky o DS související s lékaři různých specializací v obou souborech



terapeut se školní jídelnou v kontaktu jednou za měsíc, dále pak jednou za dva týdny.

Informace o zásadách přípravy dietních pokrmů získávají zaměstnanci jídelny především z časopisů (např.: Výživa a potraviny - Zpravodaj pro školní stravování), internetu, odborných konferencí, webových stránek www.jidelny.cz, ale i od nutričního terapeuta, ze seminářů či z odborných publikací.

Mezi nejčastěji poskytované typy diet patří dieta bezlepková, dále pak dieta bezmléčná a eliminační (při potravinové alergii), méně často jsou zastoupeny diety šetřící, diabetická, bez tuku a jiné (např. mixovaná). Cena bezlepkového oběda se ve většině jídelen po zavedení vyhlášky o DS v porovnání se standardní stravou nezměnila. V případě navýšení ceny šlo nejčastěji o dvě koruny za oběd. Některé jídelny odmítly dietu poskytovat. Jedná se o složitější diety, např. intolerance polotovarů a ořevu pokrmů; dieta s omezením purinů; dieta při fenylketonurii; kombinace diety: bez cukru, bez sóji, bez ryb, bez ořechů a bez masa; alergie na více druhů potravin, dieta bezmléčná či diabetická.

Většina jídelen nevyužila spolupráci s nutričním terapeutem v jiné oblasti než je dietní stravování, někteří ale s NT spolupracovali v oblasti poradenství ohledně pestrosti a nutriční vyváženosti jídelníčku i pro běžné strážníky, konzultovali specifika výživy s pedagogy a rodiči, jiní využili pomoc s dokumentací v HACCP nebo propagaci školního stravování u žáků, rodičů, případně pedagogů. V těchto školních jídelnách se ukázalo, že přítomnost nutričního terapeuta ve školním prostředí může být cenná a obecně může přispívat k ozdravení výživy a zvýšení povědomí o správné výživě.

Poskytování dietního stravování závisí na velikosti provozu zařízení školního stravování, resp. na počtu připravovaných obědů. Ve větších provozech je větší pravděpodobnost výskytu strážníků s dietním omezením a zároveň se tento vyšší počet požadavků na dietní variantu oběda školní jídelně vyplatí. Zatímco pokud je malý provoz a jen jeden strážník s dietním omezením, pak může být náročné pro jednoho strážníka realizovat DS dle vyhlášky.

Závěr

Dietní stravování se stalo nedílnou součástí školního stravování. Slouží k zajištění poskytování kvalitní a plnohodnotné stravy všem žákům, tedy i těm s dietním omezením. Školní stravování je významné i z hlediska ovlivnění správného vývoje dítěte a jeho stravovacích návyků. Uspadňuje také život rodičům těchto dětí, odpadnou jim starosti se zajištěním vhodných pokrmů pro jejich děti během pracovních dnů.

Ze zjištěných výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že:

- nejvíce školních jídelen považuje spolupráci s nutričním terapeutem za přínosnou a pro většinu je spolupráce s nutričním terapeutem nová;

- většina školních jídelen poskytuje dietní stravování dobrovolně;
- nejžádanější dietou je dieta bezlepková a bezmléčná.

Předložené výsledky nelze vztahovat na všechny jídelny v České republice, ale pouze na sledovaný soubor. Činnost nutričního terapeuta ve školní jídelně není každodenní, po zavedení systému dietního stravování funguje nutriční terapeut spíše jako konzultant a pomocník. Školní i dietní stravování je dynamický systém, který se neustále vyvíjí a reaguje na aktuální problematiku ve výživě. Pro nutriční terapeuty je proto nutné neustále sledovat aktuální dění i aktuální legislativu. Jedině tak je možné se dokonale včlenit do problematiky školního stravování, rozšířit si odborné pole působnosti a najít příležitosti k pracovnímu uplatnění.

Literatura

1. Vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování, ve znění pozdějších předpisů.
2. Vyhláška č. 210/2017 Sb., kterou se mění vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování, ve znění pozdějších předpisů.

Abstract

Diet food consumption has been legally grounded in regulation No. 107/2005 Coll. about school meals since 2015. If a school meals facility decides to provide diet food for the diners, it is necessary to seek a dietitian, or from September 1, 2017 thanks to a new regulation No. 210/2017 Coll. also doctors of various specializations, e.g. a diabetologist, an endocrinologist etc. (see the regulation). First of all, the article briefly summarizes the legislation and the evaluation of the questionnaire survey, the aim of which was to study the view of the supervisors/directors of the school canteens in Brno on the diet food consumption with regards to the regulation in force - regulation No. 107/2005 Coll. - especially in terms of cooperation with a dietitian. The survey also focused on the experience of the interviewed school canteens with diet food consumption and their opinions on the proposed amendment to this regulation.